

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПТНЗ УЯВЛЕННЯ ПРО ЖИТТЄВИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ

Орлов В.Ф.

ІІТО НАПН України

м. Київ

Дослідження успішності в країнах Євросоюзу і в Україні здійснюються в різних сферах діяльності, проте є підстави стверджувати, що феномен професійного успіху все ще не став предметом цілеспрямованого наукового аналізу у вітчизняній педагогіці. Праці, в яких здійснено спроби безпосереднього вивчення успіху, – нечисленні. У більшості досліджень розглядаються деякі аспекти й елементи даного феномена. Отже, концепція формування уявлень учнів ПТНЗ про професійний успіх вимагає подальших теоретичних та емпіричних досліджень, а підготовка викладачів і майстрів виробничого навчання до формування уявлень учнів про професійний успіх – науково методичного забезпечення.

За результатами проведеного дослідження підтверджено, що уявлення учнів ПТНЗ залежить не тільки від зовнішніх чинників (освітніх, соціальних, економічних, політичних, виробничих тощо), а й значною мірою від індивідуальних характеристик суб'єкта професійних досягнень.

Доведено, що для виявлення і глибокого розкриття уявлень учнів ПТНЗ про професійну успішність необхідно здійснювати їх вивчення в динаміці, враховуючи закономірності і специфічні природні властивості вихованців на кожному із періодів навчання та професійного розвитку. Формування уявлення про професійний успіх під час навчання і у подальшій професійній діяльності спричиняє істотні зміни в установці вирішувати життєво важливі задачі в межах кар'єрного просування і кар'єрного зростання, кар'єрної самоефективності – тобто здатності виконувати дії, необхідні для реалізації кар'єри.

Уявлення про професійний успіх тісно корелюють із системою цінностей, що характерна для учнів ПТНЗ в цілому, але молодь неоднорідна в своїх уявленнях про успіх. За орієнтацією на ті чи інші цінності в досягненні успіху ми диференціювали учнів на підгрупи:

Перша підгрупа – це учні, уявлення яких про професійний успіх тісно пов'язані з актуальними цінностями – раціоналізм, індивідуалізм, підприємливість, ініціатива (попередній показник – 24,5%, поточний показник – 32,4% від загальної кількості респондентів).

Друга – уявлення яких характеризується суперечливою системою цінностей (відповідно 51,6% та 47,8%).

Третя – характеризується такими цінностями як ірраціоналізм, колективізм, безініціативність (відповідно 21,7% та 9,4%).

У решти учнів (відповідно 2,2 % та 2,4%) спостерігається нестійкість вітальної системи цінностей. Співіснують такі полярні цінності як добро і зло, свобода і залежність, правда і брехня, краса і неподобство.

Особливе значення для нашого дослідження має орієнтація на ті або інші способи досягнення успіху, що є важливим фактором формування уявлення про професійний успіх. Зокрема, саме цей фактор найчастіше використовується у міжособовому спілкуванні викладачів і майстрів виробничого навчання з учнями ПТНЗ.

Таблиця 1

Зміни в уявленнях учнів про способи досягнення успіху

	Поточні результати	Попередні результати	Різниця
Освіта, професіоналізм	81,4	72,3	9,1
Наполеглива праця	52,6	50,4	2,2
Гроші	6,5	9,8	-3,3
Підтримка друзів	40,7	29,1	11,6
Протекція впливових родичів і знайомих	8,9	12,9	4,0
Особиста привабливість	28,1	31,2	3,1
Випадок	17,3	25,8	8,5
Практицизм, підприємливість	23,3	12,9	10,4
Будь-який спосіб може привести до успіху	18,5	19,3	-0,8
Інше	2,4	4,6	-2,2

* Загальна кількість відповідей дещо більше 100% тому, що респонденти мали можливість позначити декілька варіантів відповідей

Слід зауважити, що лише незначна частина викладачів проявляє готовність і бажання формувати в учнів уявлення про професійний успіх і досить значний відсоток не надає цій роботі належної уваги або не володіє відповідними знаннями і методиками виховного впливу.

Причинами проблем щодо формування уявлень учнів ПТНЗ про професійний успіх залишаються:

- відсутність нових методологічних підходів до осмислення процесів професійного становлення учнів ПТНЗ, планування їх кар'єрного розвитку і формування уявлень про професійний успіх у керівного складу профтехосвіти на рівні департаменту МОН України, обласних і міських управлінь, директорів училищ;
- підміна поняття «виховання» поняттям «освіта», з якого на практиці вихолощується все те, що стосується формування людських якостей особистості учня ПТНЗ, зокрема ігнорується основоположна істина педагогіки — процес навчання є складовою процесу виховання, а не навпаки.
- недостатній рівень теоретичної і методичної підготовки педагогічного персоналу ПТНЗ до формування уявлення про професійний успіх і необхідної мотивації щодо створення відповідних умов;
- недосконалість системи підготовки учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри та її моніторингу;
- значне уповільнення руху від узагальнення і наукового обґрунтування передового практичного досвіду викладачів ПТНЗ до впровадження кращих напрацювань у навчально-виховний процес.

Вирішення зазначених проблем полягає в наступному:

1. У розробленні і впровадженні сучасних методологічних підходів. Перш за все маємо на увазі гуманістичний підхід, відповідно з якими осмислення процесу вибору професії, планування кар'єри формування уявлення про професійний успіх здійснюються в залежності від інтересів і можливостей конкретного учня, а вже потім від потреб певної галузі виробництва.

2. Удосконаленні системи підготовки учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри та її моніторингу:

- зміні підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців на основі збалансованого впровадження прогнозу потреб громадян України і потреб вітчизняної економіки (регіону);
- здійснення єдиної освітньої політики, забезпечення наступності між рівнями професійної освіти;
- інформаційне забезпечення щодо соціально-економічної ситуації в Україні, певних галузях виробництва і тенденцій на ринку праці.

3. Удосконалення психолого-педагогічного супроводу, який передбачає вирішення наступних завдань:

- надання педагогічної і психологічної підтримки у формуванні уявлень учня про професійне майбутнє і допомоги в професійній самоідентифікації;
- формування кар'єрної компетентності учнів і викладачів на основі їх знань про можливості особистісного та професійного розвитку та їх ролі в успішній діяльності майбутніх фахівців;
- розвиток уміння вибудовувати життєві та професійні перспективи, визначати етапи професійного зростання і планувати кар'єру;
- вміння адекватно співвідносити свої професійні плани і можливості;
- сприяння усвідомленню учнями своїх професійних намірів, прагнень і приведення їх у відповідність з ціннісними орієнтаціями;
- допомога майбутнім фахівцям у виявленні факторів схильності до обраної професійної діяльності (тобто у виявленні професійно важливих якостей, проблемних якостей, проблемних зон розвитку та ресурсів) тощо.

4. Системному плануванні особистісного кар'єрного розвитку майбутнього фахівця і його уявлень про професійний успіх.

5. Впровадженні у систему післядипломної освіти спеціальних курсів підготовки викладачів ПТНЗ до формування уявлення учнів про професійний успіх і підготовки їх до реалізації кар'єри.

6. Створенні на базі ПТНЗ і з участю роботодавців відповідної галузі виробництва, професійних консультаційних пунктів кар'єрного коучінгу з метою надання допомоги учням у формуванні, уточненні, конкретизації та підвищенні реалістичності уявлень про професійну діяльність, розвитку кар'єрної компетентності, кар'єрної готовності та мобільності.

7. Розробці інформаційних матеріалів (буклетів, плакатів, інформаційних листів, відеороликів) які рекламують професії, просуванні системи профтехосвіти на ринку освітніх послуг, використовуючи ті можливості, які дозволяють зробити результати діяльності ПТНЗ більш відкритими для споживачів. З цією метою ІПТО НПП України необхідно розробити рекомендації щодо активізації:

- участі ПТНЗ у розробці соціальної реклами, створення на сайтах ПТНЗ сторінок з профорієнтації, відеороликів, плакатів, що пропагують професії і розкривають перспективи професійного майбутнього;

- оновлення наочної агітації в майстернях і аудиторіях ПТНЗ із залученням сучасних медійних засобів; оформлення виставок, фотовітрин, альбомів про професії.

8. У своєчасному забезпеченні вибору особистісно-орієнтованих технологій формування уявлень учня про професійний успіх, корекції професійно небажаних якостей особистості, зокрема:

- застосування активних корекційних методик;
- технології збагачення соціально-професійної спрямованості;
- діагностики професійно значущих характеристик;
- рефлексивно-інноваційних практикумів;
- професійно-педагогічних консиліумів;
- інтенсивної групової психологічної роботи, проведення консультацій, організаційно-діяльнісних ігор, тренінгів особистісного та професійного зростання, ділового спілкування.